

LIDÉ

Jubilanti společnosti

Česká geografická společnost má tu čest poblahopřát všem svým členům, kteří ve druhém a třetím čtvrtletí roku 2019 oslavili významné životní jubileum.

85 let: RNDr. Miloš Klinkera

75 let: Mgr. Tomáš Rozehnal – doc. RNDr. Petr Šindler, CSc.

70 let: Ing. Petr Kozel, CSc. – prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc. – doc. RNDr. Václav Toušek, CSc. – prof. PaedDr. Jaroslav Vencálek, CSc.

65 let: doc. RNDr. Jaromír Kolejka, CSc. – RNDr. František Murgaš, Ph.D.

55 let: doc. RNDr. Jiří Blažek, CSc. – doc. RNDr. Dagmar Popjaková, Ph.D. – RNDr. Zita Kučerová, Ph.D. – Mgr. Vladimír Mečíř

50 let: Mgr. Jitka Machalová, Ph.D.

Blahopřejeme všem oslavencům a zároveň děkujeme všem členům společnosti, kteří se v roce 2019 dožívají významného jubilea, za jejich práci pro českou geografii.

Geograf a publicista Milan Holeček odešel

Dne 1. srpna 2019 odešel z tohoto světa významný geograf, autor a editor desítek geografických publikací a skvělý kamarád RNDr. Milan Holeček. S jeho jménem jsou spojeny mnohé publikační aktivity České geografické společnosti. V polovině 60. letch pracoval jako výkonný redaktor časopisu *Lidé a Země* vydávaného nakladatelstvím Academia a významně přispěl ke zkvalitnění a dobrému jménu časopisu. Jeho práce měla a má i velký význam pro popularizaci geografie v široké veřejnosti a zcela jistě přitáhla mnoho

mladých lidí k hlubšímu zájmu o náš obor. Autor této vzpomínky je toho dokladem. Po změně politických podmínek se s velkou vehemencí pustil do editování mnoha nových geografických učebnic. Svým důrazem na přesnost, sdělnost a kvalitu velmi výrazně pomohl kvalitě a také popularitě celé řady geografických učebnic pro základní a střední školy, které pod jeho vedením připravovalo Nakladatelství České geografické společnosti. Jím editované učebnice dosud patří mezi nejlépe hodnocené a velmi dobře přijímané texty. Kromě práce v nakladatelství Milan Holeček připravoval i další vlastní projekty, které se zaměřily na popularizační geografická témata. Velmi dobře přijímanou je popularizační kniha moderní geografie *Planeta Země od pólu k pólu* (Kartografie Praha 2013), která jako zcela nová a na českém trhu ojedinělá publikace představuje naši planetu trochu jiným způsobem, než jsme zvyklí z atlasů světa, různých encyklopedií a lexikonů.

Milan Holeček společně s Mojmírem Šlachtou a Tomášem Burdou připravili pro nakladatelství Kartografie Praha v roce 2007 stále více aktuální publikaci *Ohniska napětí ve světě*, kde přibližuje kořeny, průběh a vyhlídky vývoje v místech, která jsou ohnisky lokálních i regionálních konfliktů a ohrožují mír ve světě. Kromě stálých zdrojů napětí, jako je Afghánistán, Palestina a Irák, se zabývá problémy v Kašmíru, Severním Irsku, v předkavkazské i zakavkazské oblasti, na Srí Lance a v dalších částech světa.

Milan Holeček vydal i velmi ceněnou publikaci *Skvosty Evropy*, která zahrnuje všechny evropské památky zařazené do seznamu UNESCO do roku 2016 a je doplněna velmi bohatým obrazovým materiálem. Posledním velkým dílem Milana Holečka je jím napsaná a připravená kniha *Hrdinové zámořských objevů*. Kniha nabízí čtivě podané, bohatě ilustrované dějiny zámořských cest, které ukazují povahu a zájmy jednotlivých „objevitelských“ národů a vyzdvihují jejich specifický charakter a zájmy. Tuto knihu Milan Holeček dokončil na konci loňského roku a vydal ji v nakladatelství Vyšehrad v dubnu 2019.

Radim Perlín

Více se o životě a díle RNDr. Milana Holečka dozvíte v laudatiu, které jsme v Informacích ČGS (37, 2, 89–91) publikovali před rokem u příležitosti jeho 80. narozenin.

Gustav Novotný (*13. března 1987, † 28. srpna 2019)

Když jsme před necelými dvěma lety společně připravovali rozhovor, jímž jsme RNDr. Mgr. Gustava Novotného, Ph.D. chtěli představit jako nového kolegu a vyučujícího nastupujícího na ústeckou katedru geografie, zaujal mne od první chvíle šíří svých osobních zájmů. Vyznal se tehdy ze svého zájmu o hudbu, zvláště skandinávskou metalovou scénu, a pak také o vše britské, počínaje příběhy

Sherlocka Holmes (v jeho televizní roli jednoznačně preferoval Benedicta Cumberbatche) a fotbalovým Arsenallem konče. Brzy jsme ovšem všichni měli možnost poznat, že to byl jen zlomek, jakási ochutnávka toho, čím vším Gustav žil, čím inspiroval v diskuzích a co se též odráželo v jeho odborné práci. Povídky ze života, všudypřítomný doušek ironie a nepomíjející schopnost najít to zajímavé i na zdánlivě obyčejných místech. Ostatně, jako zcestovalý geograf, který si mohl vybírat, oblíbil si nakonec Ústí nad Labem i s jeho zvláštnostmi. Mezi všemi koníčky vynikala vášně pro badminton. Dobře si pamatujeme jeho komentář, když získal stříbro v univerzitním turnaji a po cestě žebříčkem za sebou nechal i jemu tehdy neznámého bývalého rektora UJEP z katedry tělesné výchovy: „Ten pán ale vůbec nehrál špatně.“ Myslím, že nejsem sám v přesvědčení, že právě mnohostrannost Gustavových zájmů, vnímavost k okolnímu světu a schopnost vidět a upřímně podpořit u druhých jejich sny a cíle, byly tím, co z něj během krátké akademické kariéry učinilo skvělého učitele.

Svá studia absolvoval na Masarykově univerzitě v Brně. Logickým vyústěním studia Španělského jazyka a literatury a Sociální geografie a regionálního rozvoje byla nejprve bakalářská práce *Politický konflikt v Bolívii: geografická analýza*, kterou obhájil v roce 2011. Svůj regionální zájem později přesunul do oblasti střední Asie. Diplomovou práci *Globální obchod s bavlnou a jeho sociální a environmentální důsledky ve středoasijských republikách* zpracoval ve spolupráci s neziskovou organizací Na-Zemi a obhájil ji v roce 2013. Již v této době se věnoval také alternativním přístupům v geografické a environmentální výuce s využitím konceptů kultury a místa. Jeho srdcovou záležitostí se však velmi brzy stala problematika prostorových aspektů religiozity, zejména minoritních náboženských směrů. Vždy oceňoval přímou zkušenost se zkoumaným problémem, a i proto svůj výzkum založil na rozhovorech s členy různých náboženských směrů na Brněnsku a Ústecku. Rigorózní práci *Prostorové představy a praktiky mladých věřících v Brně* obhájil v roce 2016, disertační práci *Prostory a místa víry českých věřících* o dva roky později. Tehdy již rok působil na katedře geografie Přírodovědecké fakulty UJEP, kde převzal spektrum kurzů věnovaných politické geografii, teorii geografie a regionální geografii světa. Při jejich přípravě a výuce ukázal nedocenitelnou pečlivost a svědomitost pedagogické práce. Jeho přednášky patřily k nejlépe hodnoceným a studenti oceňovali, že je dokázal nadchnout i pro náročná teoretická témata. Ne každý byl tak jako Gustav po každé přednášce ochoten kriticky hodnotit svůj výkon, litovat byt dvou přereknutí, ale především využít toho méně i více povedeného, aby se z výuky nestalo rutinní řemeslo. I z toho důvodu u něj mnozí studenti hledali inspiraci při vedení kvalifikačních prací. Během dvou let vedl tři úspěšně obhájené práce a dalších sedm bylo rozpracováno. V těchto pracích ve spolupráci se studenty rozvíjel zejména své aktuální výzkumy alternativní religiozity ve společensky složité realitě

Ústeckého kraje. Využití kvalitativních metod a přímého kontaktu s respondenty mu přitom nebyly nepříjemnou nutností jako pro mnohé z nás, ale byly svobodnou volbou, v níž mohl uplatnit osobnostní vyzrálost, respekt a citlivost, stejně jako snahu pochopit dění ležící pod povrchem statistik.

Dva roky uběhly a nyní jako by vše odfoukl těžko postřehnutelný poryv větru. Na stole zůstaly rozečtené knihy, v zápisníku zcela jistě návrh provokativních otázek pro další rozhovory v terénu, a někde dále množství plánů, navštívit doposud nepoznaná místa. Gustav zemřel neočekávaně při své cestě po Ázerbájdžánu. Ztratili jsme v něm skvělého učitele, kolegu a kamaráda. Budeš nám chybět, Gustave!

Pavel Raška a kolegové a kamarádi z UJEP Ústí nad Labem a MU v Brně

Výběr prací Gustava Novotného:

- NOVOTNÝ, G. (2019): Spaces and places of Czech believers. *Moravian Geographical Reports*, 27, 3, 183–192.
- NOVOTNÝ, G., DUJKA, J., BOBR, L. (2018): Sacral and spiritual landscape perception in South Moravian and Ústecký Region: Application in environmental learning. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, Special Issue for INTE – ITICAM – IDEC 2018, Volume 2, 482–493.
- NOVOTNÝ, G. (2017): Jádra buddhismu Diamantové cesty: veřejné i osobní prostory a místa českých buddhistů. *Dingir: religionistický časopis o současné náboženské scéně*, 20, 4, 142–144.
- NOVOTNÝ, G., DANĚK, P. (2017): Sekularizace nebo re-sakralizace? Prostory víry mladých věřících v Brně. In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.): 20th International Colloquium on Regional Sciences. Masarykova univerzita, Brno, 945–951.
- NOVOTNÝ, G. (2017): Environmentální dopady pěstování bavlny v Uzbekistánu. *Geografické rozhledy*, 26, 4, 6–7.
- HYNEK, A., VÁVRA, J., NOVOTNÝ, G. (2016): Thinking Space Geographically. In: Gómez Chova, L., López Martínez, A., Candel Torres, I. (eds.): ICERI 2016 Proceedings 9th International Conference of Education, Research and Innovation. IATED Academy, Valencia, Seville, 1338–1346.

K pětasedmdesátinám Tomáše Rozehnal

V dubnu letošního roku oslavil významné životní jubileum dlouholetý člen České geografické společnosti Mgr. Tomáš Rozehnal. Rozsáhlejší medailonek o magistru Rozehnalovi napsal před pěti lety kolega Hradecký. Není tedy třeba podrobně opakovat jeho životní a odbornou dráhu, která vedla od pozic geologa a hydrogeologa ve státních, soukromých a výzkumných organizacích až na katedru fyzické geografie a geologie PřF OU, kde téměř čtrnáct let vyučoval geologii, mineralogii a petrografii a odkud před lety odešel do důchodu.

Pan magistr je i v současnosti aktivní v řadě směrů a při jeho příležitostných návštěvách katedry je vždy příjemné s ním diskutovat o tématech, kterým se právě věnuje. Jeho bývalí studenti, dnes mí kolegové na katedře, vzpomínají na legendární terénní geologické exkurze s panem magistrem i na jeho přednášky, proslovené sice tichým hlasem, ale plné zajímavých praktických zkušeností.

Panu magistru Rozehnalovi přeji za všechny pracovníky katedry fyzické geografie a geoekologie PřF OU pevné zdraví a dostatek energie při uskutečňování jeho životních plánů.

Radek Dušek

Medailonek o Mgr. Tomáši Rozehnalovi k 70. narozeninám najdete ve starším čísle Informací ČGS (33, 2, 96–97).

Životní jubileum Petra Šindlera

Čas rychle běží. V květnu tohoto roku jsme si připomněli významné životní jubileum našeho kolegy doc. RNDr. Petra Šindlera, CSc. (nar. 9. května 1944). Své pětasedmdesátiny oslavil v Litomyšli. Do rodného kraje a krásného historického města východních Čech se vrátil po ukončení jeho dlouhé vědecké a pedagogické dráhy a aktivní činnosti ve vedení katedry i Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity. Jeho pedagogické, výzkumné, vědecké a publikační aktivity byly zmíněny v minulých ročnících tohoto časopisu dlouholetým kolegou profesorem Vladimírem Baarem, který s Petrem Šindlerem spolupracoval již v 70. letech ve Výzkumném ústavu rozvoje oblastí a měst v Ostravě, a to v problematice sídelně-geografické a regionálního rozvoje. Jubilantovy bohaté profesní aktivity proto v tomto medailonku již detailně nezmiňujeme; nicméně považujeme za vhodné připomenout, že z uvedeného výzkumného pracoviště pak oba v 80. letech přešli na Pedagogickou fakultu, pozdější Přírodovědeckou fakultu Ostravské univerzity, kde se Petr Šindler věnoval zejména regionální, sídelní a ekonomické geografii. V 90. letech, po společenských změnách a transformaci vysokých škol, se kolega Šindler ujal vedení katedry geografie a později pak vedl nově vzniklou katedru sociální geografie a regionálního rozvoje. Tehdy zaznamenalo ostravské vysokoškolské pracoviště výraznou proměnu. Nově vzniklá katedra vedle učitelského studia geografie dokázala vyprofilovat dva nové odborné studijní směry, přičemž Petr Šindler se specializoval na politickou a kulturní geografii. Díky svým manažerským schopnostem vedl pak ve dvou funkčních obdobích v letech 2000–2006 jako děkan Přírodovědeckou fakultu Ostravské univerzity.

Za jeho vedení došlo k výraznějšímu propojení pedagogické a vědecko-výzkumné činnosti a kredit Přírodovědecké fakulty i ostravského geografického pracoviště vzrostl jak v regionálním, tak v celostátním i mezinárodním měřítku. Petr Šindler byl současně členem různých pracovních a oborových komisí, v nichž reprezentoval nejen ostravskou, ale i českou geografickou obec. Byl školitelem doktorandů, členem habilitačních komisí na univerzitách v Česku a na Slovensku a také členem fakultních vědeckých rad na univerzitách a v Ústavu geoniky Akademie věd České republiky. Jeho aktivity se promítly taktéž v činnosti dřívější Československé geografické společnosti a od roku 1990 České geografické společnosti. Členem společnosti byl už na konci 60. let. Později se stal předsedou nově ustavené Severomoravské pobočky Československé geografické společnosti a v 80. letech pracoval také ve funkci místopředsedy hlavního výboru ČSGS se zodpovědností za práci krajských poboček. Jeho aktivní působení v této funkci přineslo rozšíření členské základny geografů, navázání širších kontaktů geografických pracovišť a další změny. Od roku 2014, po ukončení jeho aktivní dráhy, mimo jiné v souvislosti s trvajícím zdravotními potížemi, zůstává však čestným členem České geografické společnosti a tím i v kontaktu s geografickou obcí.

Nedávno, u příležitosti jeho významného životního jubilea, jsme s kolegy z katedry Petra Šindlera po delší době znovu navštívili a s potěšením zavzpomínali na společně strávená léta na katedře, jakož i na řadu pracovních a společenských akcí, které on sám precizně organizoval.

Do dalších let přejeme milému kolegovi především hodně zdraví, sil, radosti a životní pohody.

*Za katedru sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity
Jan Havrlant*

Další pojednání o doc. RNDr. Petru Šindlerovi, CSc. najdete ve starších číslech Informací ČGS (33, 2, 95) a (28, 1, 38–39).

Petr Kozel sedmdesátiletý

Když jsme se s Petrem poprvé potkali, byli jsme oba stejně staří, čtyřicátníci. Byl vysokoškolským pedagogem na olomoucké univerzitě, a v průběhu sametové revoluce pro svoje názory musel odejít. Setkal jsem se s ním v roce 1990, kdy již byl zaměstnancem vojenského útvaru v Olomouci, kde řešil ekologická hlediska dalšího využívání vojenského výcvikového prostoru Libavá. Tehdy jsem stál u zrodu ekologické služby Ministerstva obrany a byl jsem rád že jsem takového vynikajícího odborníka na krajinnou ekologii získal pro tehdejší Krajskou vojenskou

ubytovací a stavební správu (KVUSS) působící v Olomouckém kraji. Jeho odborná vyspělost byla přínosem jak při tvorbě vojenských předpisů MO, tak při zastupování ČR v agenturách NATO. Byl členem Environmentální pracovní a výcvikové skupiny při Vojenském výboru NATO (ETWG/NATO) a pracoval ve výboru NATO/CCMS na problematice moderní společnosti, řešící základní normy a doktríny NATO v environmentální problematice. Jako člen tohoto výboru se podílel na řešení řady pilotních studií NATO k environmentálnímu vzdělávání a environmentální bezpečnosti a v této oblasti připravil tři skripta k výuce na Univerzitě obrany v Brně. Pravidelně vystupoval na mezinárodních konferencích CATE (Community – Army – Technology – Environment) a zasedání výborů NATO v ČR. Vzpomínám, že na konec zasedání připravil nezapomenutelný zážitek expertům NATO v olomoucké katedrále s koncertem na varhany v tichém rozjímání, které doposud na jednáních nepoznali. Jeho osobní zálibou je zahradničení a malování obrazů. Svoji profesionální dráhu ukončil v auditorské norské environmentální společnosti Det Norske Veritas.

Aleš Komár

Jitka Rychtaříková již oslavila sedmdesáté narozeniny

Jitku Zbořilovou (*22. května 1949 ve Zruči nad Sázavou), jak se tehdy jmenovala, jsem poznal, když byla studentkou 4. ročníku v zimním semestru roku 1971 na Přírodovědecké fakultě; studovala učitelský dvou obor geografie s francouzštinou. Jelikož jsem byl před tím 3 roky v zahraničí, nikdy jsem ji neučil, a tedy neznal. Demografii a statistiku za mne tehdy přednášel doc. Otto Schmidt. Když jsem se vrátil, samozřejmě se předpokládalo, že povedu nějaké diplomové práce. Zřejmě nebyl velký výběr, a tak si Jitka vybrala spíše náhodně téma z demografie. Její kombinaci s francouzštinou jsem uvítal, neboť demografie ve Francii měla dlouhou tradici; v roce 1945 tam prof. Alfred Sauvy založil Státní demografický ústav (INED) jako jeden z prvních podobných ústavů širokého zaměření na světě. Jitka tím nastartovala svou úspěšnou pedagogickou a vědeckou kariéru, stala se nejprve mou asistentkou, poté spolupracovnicí a nakonec následnicí. Počátky její kariéry však nebyly jednoduché, jak se zmíním dále.

Nástup Jitky do demografie byl již v době, kdy se začala opět více prosazovat po útlumu po komunistickém puči v roce 1948. Demografie má však jinak u nás dlouhou tradici. Koncem 19. století založil Ústav pro antropologii a demografii

(z oddělení zoologického ústavu) ještě na Filosofické fakultě prof. Jindřich Matiegka a od roku 1899 sám demografii přednášel. Od té doby se na Karlově univerzitě přednáší demografie stále s výjimkou válečných let, kdy byly univerzity zavřeny. Na Ústavu antropologie a demografie se v roce 1929 habilitoval z demografie Antonín Boháč, faktický zakladatel demografie, který ji v meziválečném období přivedl na mezinárodní úroveň, a v roce 1947 se tam habilitoval z demografie Jaromír Korčák, který demografii v roce 1950 převedl ke geografii. V roce 1952 byly na vysokých školách zrušeny ústavy a byly vytvořeny katedry. Souviselo to s novou koncepcí oddělení výzkumu od výuky podle sovětského vzoru, které trvá dodnes; v praxi se tomu pedagogové i vědci již přizpůsobili, přestože to stále vyvolává problémy (rozdělování financí, udělování pedagogických hodností aj.).

Útlum demografie po únoru 1948 souvisel s tím, že v Sovětském svazu nebyla demografie tehdy uznávaná jako vědecký obor, ale omezena na demografickou statistiku v rámci statistické služby. I zde však byla redukována jen na sčítání lidu a sčítání počtu narozených a zemřelých; tato data pak byla tajná. Podobný systém chtěli i u nás zavést sovětští poradci, kteří po únoru 1948 působili na Státním úřadě statistickém. Zabránil tomu tehdejší předseda SÚS František Fajfr. Přesto demografická data byla utajována, zejména ta o věkové struktuře obyvatelstva, bez které se demografická analýza neobejde; výsledky sčítání lidu z roku 1950 byly publikovány až v roce 1956. Demografický vývoj po roce 1950, zejména trvalý pokles úrovně porodnosti, však vedl k tomu, že se tato problematika stala předmětem zájmu stranických představitelů. Byla zřízena Státní populační komise, jejímž předsedou byl jmenován František Fajfr, který také navrhl zřízení Demografického ústavu při ČSAV (podobný pokus před druhou světovou válkou učinil již Antonín Boháč). Ani tentokrát nebyl pokus úspěšný, ale pro studium demografie byla místo toho zřízena 2 místa v Ekonomickém ústavu ČSAV.

Pozitivní trend pro demografii byl nastartován. V roce 1958 začal vycházet časopis Demografie při SÚS zásluhou jejího předsedy Františka Fajfra, který vychází dodnes a v roce 1964 byla založena Československá demografická společnost, která začala pořádat mezinárodní konference za účasti demografů z celého světa. Přírodovědecká fakulta byla vždy přítom. K podobnému vývoji docházelo postupně i v ostatních zemích tzv. východního bloku, v Polsku, Maďarsku, Jugoslávii, Bulharsku a NDR. Vždy jsem vycházel z toho, že demografie je pouze jedna, nikdy jsem nepoužil termínu marxistická demografie. Kriticky jsem se stavěl k pokusům o nalézání tzv. populačních zákonů různých sociálně-ekonomických formací po vzoru Marxem formulovaného populačního zákona kapitalizmu. Tento zákon se týká pouze ekonomie a pro demografii nemá význam, jak jsem zdůvodnil v jednom svém příspěvku publikovaném v roce 1963 ve sborníku Statistika a demografie III (NČSAV). V šedesátých letech minulého století navštívila v rámci demografických konferencí ČDS i mimo ně Přírodovědeckou fakultu řada významných světových demografů. Uvedme alespoň některé z nich. Byli to Alfred Sauvy z Francie, Edward

Rosset z Polska, Ivan Stefanov z Bulharska, Guillaume Wunsch z Belgie, András Klinger z Maďarska, Parviz Khalatbari z NDR. Dušan Brezník a Alice Wertheimer-Baletić z Jugoslávie aj.

Jak to souvisí s oslavenkyní Jitkou Rychtaříkovou? Dalšího rozvoje demografie se na Přírodovědecké fakultě dále významně buď přímo, nebo v počátcích nepřímo zúčastnila. Po úspěšném zakončení studia v roce 1973 pro ni bohužel nebylo na fakultě místo a vedoucí katedry nebyl rozšiřování demografie ani Jitce příliš nakloněn. Využil jsem svých kontaktů v Polsku, které jsem navázal v roce 1960 při měsíční návštěvě několika demografických pracovišť ve Varšavě, Lodži, Poznani a Vratislavě, a sjednal Jitce tříměsíční stáž v Poznani u prof. Stanisłava Borowského. Situace na fakultě se nezměnila, a tak pro roky 1974–75 jsem doporučil Jitku jako demografku do Ústavu výzkumu vývoje dítěte, neboť jsem se dobře znal s vedoucím pracovníkem tohoto Ústavu kol. Karlem Vaněčkem, jedním ze zakladatelů Demokratického klubu. V roce 1974 si též Jitka udělala tzv. malý doktorát (RNDr.) na téma *Tabulky života a jejich využití při analýze sňatečnosti v Československu*.

Ještě jako studentka se Jitka potkala s hostem fakulty prof. Rolandem Pressatem ze Státního ústavu pro demografická studia v Paříži (INED). Diskutovala s ním některé problémy z demografické analýzy a provázelo ho jako tlumočnice na cestě do Bratislavy. Sám jsem ho také dobře znal, přeložil jsem jeho skripta *Základy demografické analýzy* do češtiny a byl jsem častým hostem u něho doma při svém pobytu v INEDu v roce 1963. Shodou těchto okolností Jitka dostala nabídku ke dvouletému studijnímu pobytu ve Francii. Složitosti však nastaly při vyřizování této stáže. Museli jsme ji přijmout na fakultu a pak teprve žádat ministerstvo školství o souhlas. Již si přesně nepamatuji na detaily, ale jen si pamatuji, že to nebylo v roce 1974 jednoduché. Naštěstí se vše zdařilo a Jitka mohla absolvovat studium a obdržet Diplôme de Démographie Générale. Ani po jejím návratu do Prahy pro ni nebylo místo na katedře ekonomické a regionální geografie, kam demografie tehdy patřila, a tak kol. Augustin Syrovátka pro ni zařídil interní aspiranturu v Ústavu pro péči o matku a dítě při ministerstvu zdravotnictví. Teprve poté Jitka v roce 1980 nastupuje trvale na Přírodovědeckou fakultu UK, nejprve do Laboratoře výpočetní techniky a od roku 1982 na katedru ekonomické a regionální geografie a pak pochopitelně pokračuje na v roce 1990 nově zřízené katedře demografie a geodemografie, kterou od roku 1999 vedla.

Devět let, které Jitka Rychtaříková strávila po absolvování studia na pěti různých pracovištích, byly pro ni spíše obohacením. Po příchodu na fakultu se ujala cvičení z přednášek z demografie a statistiky, které jsem měl. Bylo to velmi efektivní a myslím, že jsme se vzájemně doplňovali. Bylo na ni vždy spolehnutí, na studenty byla velmi náročná a mohl jsem ji přenechat i zkoušení. Časem se osamostatňovala a přebírala některé přednášky, které z tohoto oboru vydělily, zejména po vzniku samostatné demografické katedry. Titul kandidáta geografických věd obhájila

v roce 1982 na téma *Reprodukční ztráty v těhotenství a v prvním roce života*, které zpracovala v průběhu své aspirantury v Ústavu pro péči o matku a dítě; dokumentovala tam některé důležité a originální poznatky, např. že poměr pohlaví při početí je pravděpodobně stejný jako při narození, tedy trochu vychýlen ve prospěch chlapců. Jelikož to platí pro všechny populace na světě, nemůže to být náhoda. Dodnes však nevíme, co je toho příčinou. Je škoda, že Marek Tietze, který měl jako téma aspirantury zjistit, jaký je tento poměr u opic, aspiranturu dosud nedokončil a zřejmě již ji nedokončí. V roce 1986 absolvovala Jitka úspěšně postgraduální studium na Matematicko fyzikální fakultě UK, obor Matematické a programovací prostředky ASŘ. V roce 1993 se habilitovala na základě práce *Dlouhodobé trendy úmrtnosti v Československu* a v roce 2005 byla jmenována profesorkou demografie.

Kolegyně Rychtaříková se uplatnila nejen na Přírodovědecké fakultě, ale často hostovala i na pracovištích v cizině. V letech 1996–1997 přednášela a pracovala ve výzkumu na Univerzitě v Jižní Karolině (USA), v roce 1999 pracovala v Nizozemském mezioborovém demografickém ústavu (NIDI) a v letech 2013–2016 každý školní rok přednášela demografii na Pařížské univerzitě I – Panthéon-Sorbonne jako hostující profesorka. Kromě toho navštívila pracovně mnoho dalších demografických pracovišť v různých zemích světa a zúčastnila se velkého počtu národních i mezinárodních konferencí, často ve funkcích zpravodajky nebo předsedající jednání. Netroufám si odhadnout, kolik to bylo během uplynulých téměř 40 let, a domnívám se, že ani Jitka to nemá spočítané. Předpokládáme-li v průměru minimálně 5 konferencí ročně, celkový počet jde jistě do stovek. Jitka je členem řady profesionálních organizací, z nichž uvedme alespoň Českou demografickou společnost, kde byla dlouhou dobu předsedkyní, dále Českou geografickou společnost, Mezinárodní společnost demografů francouzského jazyka (AIDLF), Evropskou společnost pro populační studia (EAPS) a Evropská populace, předsednictvo rady poradců. Je členkou redakce časopisu Demografie.

Jitka Rychtaříková se zajímá o celou problematiku demografie, jak si můžeme udělat představu z její publikační činnosti i zapojení do grantových projektů, zejména se však věnuje demografické analýze a demografickým metodám. Publikovala více než 160 původních příspěvků v Demografii i v řadě zahraničních prestižních časopisů, často jako spoluautorka a 20 kapitol v demografických knihách. Jako spoluautorka učebnice *Základy demografie* připravila první verzi 5. kapitoly *Sňatečnost, zánik manželství a porodnost*; kniha dostala ocenění rektora UK jako nejlepší učebnice roku 1986. Byla řešitelkou 11 mezinárodních a 11 českých grantových projektů, v řadě z nich byla hlavní řešitelkou. Je také výbornou pedagožkou, vedla množství bakalářských, magisterských a doktorských prací. Domnívám se, že ani zde to nemá Jitka spočítané, celkové číslo se muselo blížit stovece nebo ji přesáhnout. Ještě mnoho bych mohl o Jitce napsat, ale obávám se, že jsem již překročil požadovaný rozsah. Doufám, že nelituje svého rozhodnutí z roku 1971. Domnívám se, že může být spokojena se svou kariérou, neboť se jí

podářilo nejen udržet, ale dále posílit mezinárodní postavení naší demografie. Přejme jí do dalších let ještě mnoho pracovních úspěchů, ale také dobré zdraví a životní pohodu.

Zdeněk Pavlík

Paní prof. RNDr. Jitku Rychtaříkovou, CSc. jsme si připomněli také ve starším čísle Informací ČGS (28, 1, 40).

Jaroslav Vencálek oslavil 70. narozeniny

Dne 6. června 2019 oslavil své 70. narozeniny významný moravský geograf PaedDr. Jaroslav Vencálek, CSc. Rodák z Ostravy-Vítkovic byl prakticky po celý život svázan s Ostravou. Absolvoval zde kompletní vzdělání – od základního, přes střední až po vysokoškolské. Je absolventem učitelského oboru matematika-zeměpis na tehdejší Pedagogické fakultě, předchůdkyni dnešní Ostravské univerzity. V roce 1974 nastoupil na tamní katedru geografie a setrval na ní až do roku 2011. V roce 1985 získal v oboru pedagogiky tzv. „malý doktorát“

(PaedDr.) a v oboru ekonomická geografie doktorát v dnešním významu, tehdy ovšem ve formě titulu „kandidát věd“ (ve zkratce CSc.). Docentem se stal v r. 1991 a profesorem v oboru teorie politiky v roce 2002 na Univerzitě Mateje Béla v Banské Bystrici. Od svého nástupu na ostravskou katedru je také členem České geografické společnosti (tehdy to byla samozřejmě Československá geografická společnost).

Odborně se jubilant zabýval nejdříve geografii obyvatelstva a demografií. Tento charakter měla ještě jeho kandidátská dizertace. Později se začal věnovat regionální problematice. V 90. letech byl na Ostravské univerzitě garantem studijního oboru Prostorové struktury a hospodářský rozvoj regionu, který byl později transformován do podoby Regionální rozvoj a správa a dnes je z něj Ekonomická geografie a regionální rozvoj.

Jaroslava Vencálka nepřitahovala ale jen klasická ekonomická geografie. V 90. letech se postupně stále více orientoval mj. na otázky územní identity (Proti-směry územní identity, Český Těšín 1998) a problémy širšího kontextu vědeckého poznání. Inspirován pracemi slovenského geografa Kolomana Ivaničky se Jaroslav Vencálek začal zabývat také otázkami filozofie vědy a globalistikou. Jeho ústředním tématem se stal „genius loci“ (duch místa) – fenomén, který dokáže vystihnout podstatu regionu lépe než obsáhlé pozitivistické soubory dat, ale je velmi obtížně uchopitelný. Jaroslav Vencálek publikoval řadu knih, zabývajících se geniem loci

jednotlivých českých a slovenských regionů. V Česku tak popsal Zlínský (2004), Moravskoslezský (2005) a Jihomoravský kraj (2007), na Slovensku Trenčianský (2010), Žilinský (2011) a Trnavský kraj (2013). Takovou řadou regionálních syntéz se nemůže pochlubit žádný současný geograf v Česku ani na Slovensku. V poslední době se zabývá netradičním spojením politické a matematické teorie. Jeho poslední kniha se jmenuje *Teória fraktálnej demokracie* (Prešov, 2014).

Odborný zájem Jaroslava Vencálka se už dlouho pohybuje na pomezí geografie, politologie a filozofie, a nejednou se ocitá za hranicemi geografie jako vědy. To nemusí být nutně špatně, jistě to je pro nejednoho geografa i negeografa velmi inspirativní, ale bohužel to nebylo kompatibilní s vývojem odborného směřování katedry sociální geografie a regionálního rozvoje na Ostravské univerzitě. Proto Jaroslav Vencálek po 37 letech ostravské pracoviště opustil a odešel na Slovensko, kde v Institutu politologie na Filozofické fakultě Prešovské univerzity našel uplatnění svého specifického odborného zaměření. Nezbyvá než mu popřát do dalších let ještě mnoho nevšedních nápadů při rozvíjení takto široce chápané vědy.

Tadeusz Siwek

Medailonek o PaedDr. Jaroslavu Vencálkovi, CSc. k 60. narozeninám najdete ve starším čísle Informací ČGS (28, 1, 41–44).

Geografická výročí 2019

Rubrika, v níž si připomínáme geografická výročí, připadající na konkrétní kalendářní rok, se už stala v *Informacích ČGS* tradicí – a ani v letošním roce vás nezklamou a připomeneme si cca desítku významných osobností či událostí, které se staly před xx0 lety v rámci geografie a věd jí příbuzných.

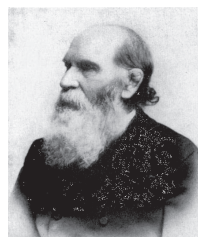

Jednou z nejoriginálnějších figur Prahy první poloviny 19. století byl **Franz Wilhelm Sieber** (1789–1844). Narodil se 30. března 1789 v Praze a zkoušel studovat hned několik oborů, ale žádný nedokončil; nicméně ho nadchly přírodní vědy, zejména botanika, a cestování. Podnikl hned několik cest – mj. do Alp a na Blízký východ, včetně Egypta –, známým se stal zejména po uspořádání velké výstavy předmětů z cest roku 1819. V letech 1822–24 pak, jako první náš bezpečně doložený krajan, podnikl i cestu kolem světa, když cestoval přes Středomoří, Mauritius, Austrálii, Hoornský mys a Kapské město. Bohaté sbírky ovšem už nedokázal využít; plně se u něj projevila duševní choroba (mj. tvrdil, že je potomkem Albrechta z Valdštejna) a zbytek života pak vesměs prožil v pražském blázinci...

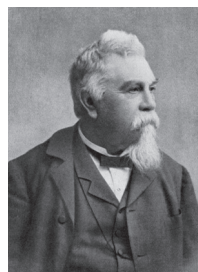
K další osobnosti se hlásí hlavně geologové, ale šlo i o cestovatele. **August Josef Corda** (1809–1849) se narodil 22. listopadu 1809 v Liberci; brzy osiřel a vychovávali ho příbuzní, až později se stal ranhojičem. Naštěstí díky svým učitelům, jako byl mineralog F. X. M. Zippe, byl v letech 1832–34 na studiích u slavného Alexandra von Humboldta v Berlíně. Od roku 1835 pak pracoval v pražském Vlastenském (nyní Národním) muzeu a stal se vyhledávaným zoologem, mykologem a paleontologem. Touha po cestách se mu splnila v roce 1848, když se vydal na expedici do Severní Ameriky, zejména do Texasu; bohužel při návratu někdy začátkem září 1849 loď Viktoria, na níž plul, zmizela kdesi u amerických břehů v bouři... (Geolog Ferry Fediuk v jednom ze svých článků s nadsázkou označil Cordu jako „první písemně doloženou oběť Bermudského trojúhelníku“.)

Zatímco Corda byl žákem Humboldtovým, další jubilant se vzdělával v Berlíně u jiného velikána – Karla Rittera. **Dionis Wilhelm Grün** (1819–1896) pocházel z židovské rodiny z Přerova (narozen 18. ledna 1819), ale přestoupil ke katolické víře a vystudoval v Prešpurku, Praze, Drážďanech a Berlíně. Později nastoupil dráhu gymnaziálního profesora, hlavně ve Vídni; na přelomu 60. a 70. let pak byl povolán, aby se stal domácím učitelem zeměpisu korunního prince Rudolfa. Tato zásluha o mocnářství samozřejmě nezůstala bez odměny – Grün získal nejen rytířský titul, ale byl také povolán jako profesor na nově zřízenou stolicí geografie na pražské univerzitě, kde přednášel od roku 1875. Po rozdělení univerzity (1882) přešel s celým ústavem na školu německou, ale záhy byl penzionován. Zemřel v Praze 26. února 1896.

A ještě jeden geolog-cestovatel. Dne 9. května 1839 se v Teplicích narodil **Gustav Carl Laube** (1839–1923). Vystudoval přírodní vědy v Praze, Mnichově a Tübingen, jméno si získal ale zejména účastí na německé polární expedici z let 1869–70, na níž za dobrodružných okolností geologicky zmapoval dosud neznámou východní část Grónska. I pod vlivem těchto úspěchů byl roku 1876 povolán jako první profesor geologie na pražskou univerzitu, na níž pak přednášel skoro čtyři dekády a v roce 1893/94 byl dokonce rektorem pražské německé univerzity. Zaměřil se přitom téměř úplně na geologii a paleontologii českých zemí, zejména na Krušné hory a České středohoří; s jeho jménem je také spojena také jedna z prvních výzev k vytvoření sítě chráněných území u nás. Dožil a zemřel v Praze, pohřben je ale v rodných Teplicích.

A, nedá se nic dělat, ještě jeden geolog se zásluhou o geografii. **Filip Počta** (1859–1924) se narodil v Praze 19. listopadu 1859 a vystudoval přírodní vědy

na české univerzitě, u tehdejších velikánů Antonína Friče a O. P. Nováka. Jako věrný Fričův žák se pak stal univerzitním asistentem, poté docentem, mimořádným a od roku 1905 řádným profesorem paleontologie na české univerzitě. Odborně se zabýval hlavně křídovou faunou, napsal ale i ceněný geologický průvodce po pražském okolí. Pro geografii je významný hlavně jako předseda České společnosti zeměvědné v letech 1909–20. Počta byl zcela oddán své profesi: před Vánocemi 1923 se nachladil při večerní práci v nevytopené místnosti na Albertově, dostal zápal plic a 7. ledna 1924 na něj zemřel...

Někdy badatel zemře dříve, než se jeho talent stačí rozvinout: to platí i například o zakladateli české zoogeografie, jímž byl **Karel Thon** (1879–1906). Narodil se 2. prosince 1879 jako syn lékárníka v Golčově Jeníkově, a už za studií na pražské univerzitě byl považován za velkou naději české vědy. Studoval také v Mnichově, roku 1904 podnikl s Jiřím V. Danešem výzkumnou cestu do Hercegoviny, rok na to se habilitoval... Bohužel zároveň bojoval s těžkou chorobou, jíž 17. 7. 1906 podlehl. Jeho sepsané přednášky vyšly knižně, jako *Úvod do všeobecné zoogeografie*, až in memoriam.

Od zeměpisu k armádě a zase zpět – tak by šlo charakterizovat životní dráhu dalšího z jubilantů. **Antonín Basl** (1889–1937) se narodil v Praze na Vinohradech,

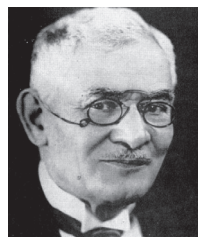
přesně 1. února 1889, a vystudoval zeměpis a dějepis na pražské univerzitě. Již v té době spolupracoval se svým otcem, středoškolským profesorem Josefem Baslem, na vydávání tehdy populárního *Illustrovaného zeměpisu všech dílů světa*. Jenže vše změnila první světová válka: Basl narukoval, byl v Srbsku zajat a pak vstoupil do československých legií, s nimiž zasáhl do bojů v Itálii a později, roku 1919, i na Slovensku proti Maďarům. V armádě již zůstal a dotáhl to až na velitele pluku, teprve ve 30. letech byl ze zdravotních důvodů přerazen „zpět“ – do Vojenského zeměpisného ústavu, jehož se

v hodnosti plukovníka stal roku 1934 velitelem (a pak povýšen na brigádního generála). Již nedlouho poté, 4. dubna 1937, ale chorobě podlehl; pohřben je v Praze na Vinohradském hřbitově.

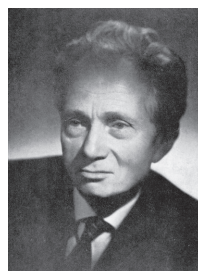
Výročí nemají jen osobnosti, ale také instituce. V letošním roce tak 100 let oslaví hned dvě vysoké školy, jejichž role pro vývoj české/slovenské společnosti a také české/československé geografie byla rozhodně větší než malá. Zákonem 50/1919 Sb. z konce ledna 1919 byla zřízena **Masarykova univerzita** v Brně, v červnu téhož roku pak vznikla i univerzita v Bratislavě, pojmenovaná ještě téhož roku jako **Univerzita Komenského**. Zatímco v Brně vznikla od počátku i přírodovědecká fakulta, na níž se přednášela i geografie (v meziválečné éře zastoupená především profesorem Františkem Kolářkem a jeho žáky), v Bratislavě učili geografii čeští

profesoři (Daneš, Štůla, Král, Hromádka) zpočátku na fakultě filozofické, přičemž „přírodověda“ se oddělila až roku 1940. Oběma školám si dovoluji popřát k jubileu vše nejlepší, a hlavně dostatek kvalitních studentů.

Tím, jak se blížíme chronologicky ke konci, se dostáváme k výročí úmrtí: v obou případech letos jde o jakési „patriarchy“ oboru. Prvním z nich je **Václav Švambers** (1866–1939), který zemřel před 80 lety, 27. září 1939. Rodák z Peruče vystudoval, za cenu četných osobních obětí, geografii v Praze, přičemž si ho jako oblíbeného žáka vyhlédl za nástupce profesor Jan Palacký. Zpočátku poněkud nepraktický Švambers – jako disertaci a habilitaci zpracoval velké kompendium o řece Kongo, kterou nikdy nespátril – se možná k překvapení mnohých jako přednosta Geografického ústavu UK, jímž byl v letech 1908–1936, osvědčil: zejména se zasloužil o výstavbu budovy Přírodovědecké fakulty na Albertově, v níž pražská geografie sídlí až do dnešních dnů, v letech 1931–39 stál i v čele Československé společnosti zeměpisné. Rovněž se ale zasloužil i o založení Státní sbírky mapové (dnešní Mapová sbírka UK) a postupně byly doceněny i jeho vědecké práce, mj. o šumavských jezerech.

Konečně posledním připomínaným je v tomto roce **Jaromír Korčák** (1895–1989). Rodák z Vražného u Jevíčka se musel ke geografii prokousat poněkud obtížně: za 1. světové války strávil nemalý čas na frontě, po ní sice vystudoval jako jeden z mála přímých žáků Viktora Dvorského, ale nepokračoval v akademické kariéře, nýbrž se stal úředníkem Státního úřadu statistického. Zde působil přes dvě dekády, vlastně až do roku 1946, a tady vznikly jeho nejvýznamnější práce v čele s klasickým článkem *Přírodní dualita statistického rozložení* (1941), ale i studie o vylidňování jižních Čech či o geopolitice Československa. Po válce přešel nejprve na Vysokou školu obchodní a teprve roku 1951 nastoupil na Přírodovědeckou fakultu, kde založil to, čemu se dnes říká „albertovská škola“. Přednášel až do konce 60. let, ale i poté publikoval a konzultoval – jako všeobecně uznávaný doyen oboru. Zemřel v pozhnaném věku 94 let, 6. října 1989; od roku 2009 jeho jméno nese i jedna z ulic v areálu Albertova.

Jiří Martínek